

การประเมินผลโครงการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ปวงประชา ร่วมใจบริจาคโลหิต

สร้อยสอางค์ พิกุลสด, นิรมล อยู่กำเหนิด, ศุภวรรณ ขอดอินทร์

ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย

บทคัดย่อ: การศึกษาความสำเร็จของการจัดหาโลหิตบริจาคประจำในโครงการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ปวงประชาร่วมใจบริจาคโลหิต ช่วง 2 ปีคือ พ.ศ. 2538-2539 (ระยะที่ 3) เปรียบเทียบกับ 4 ปี ก่อนโครงการโดยแบ่งเป็น 2 ระยะๆ ละ 2 ปี (ระยะที่ 1 กับระยะที่ 2) เช่นกัน เปรียบเทียบเป็น 2 ช่วงคือช่วงที่ 1 คือระยะที่ 1 กับระยะที่ 2 และช่วงที่ 2 คือระยะที่ 2 กับระยะที่ 3 พบว่าช่วงที่ 1 เป็นช่วงที่การรับบริจาคโลหิตมีปัญหาวิกฤติ ปริมาณโลหิตรวมลดลงร้อยละ 4.7 จำนวนผู้บริจาคแทบจะไม่เพิ่มขึ้น คือร้อยละ 0.1 มีผู้บริจาคปีละ 1 ครั้ง ร้อยละ 0.2 และผู้บริจาค 2, 3, 4 ครั้ง/ปี เพิ่มขึ้นน้อยมากคือร้อยละ 0.05, 1.2, 2.1 ตามลำดับ และกลุ่มอายุ 41-50, 51-60 ปี เป็นกลุ่มที่ให้มากขึ้นคือร้อยละ 11.5 และ 12.9 สำหรับช่วงที่ 2 เป็นช่วงเปรียบเทียบกับโครงการพบว่า ปริมาณรวมของการรับบริจาคโลหิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.7 จำนวนผู้บริจาคโลหิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.4 มีผู้บริจาคปีละ 1 ครั้งเพิ่มขึ้นน้อยมาก ร้อยละ 0.5 ผู้บริจาค 2, 3, 4 ครั้ง/ปี เพิ่มขึ้นมากอย่างชัดเจน คือร้อยละ 11.9, 29.7, 29.2 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มอายุ 41-50, 51-60 ปี เป็นกลุ่มที่ให้มากขึ้นเช่นเดิม แต่สูงกว่าช่วงที่ 1 มากคือร้อยละ 25 และ 21 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มอายุ 21-30 และ 31-40 ปี ซึ่งเคยเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในช่วงที่ 1 คือร้อยละ 0.005 และ 6.03 แต่ในช่วงที่ 2 เพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัดคือร้อยละ 8.5 และ 18.7 จึงประเมินได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นผู้บริจาคโลหิตอายุน้อยกว่า 21 ปี ที่กลับลดลงคือร้อยละ 13.58

Key Words: • Donor retention

วารสารโลหิตวิทยา และเวชศาสตร์บริการโลหิต 2540;7:245-51

The Evaluation Study of the Donor Retention Project "Cerebration of 50 th Anniversary of His Majesty the King's Ascension to the Throne All Thais Join Blood Donation".

Phikulsd S, Yukamnerd N, Yod-in S

National Blood Centre, Thai Red Cross Society, Bangkok, Thailand

Abstract: The evaluation of the success of the donor retention program in the 2 years project "Cerebration of 50 th Anniversary of His Majesty the King's Ascension to the Throne-All Thais Join Blood Donation" between the year 1995-1996, comparing with 4 previous years. The first phase (1991-1992) compared with the second one (1993-1994) was the period I, and the second phase compared with the third on (1995-1996) was the period II. The study showed that period I was the critical decline of blood donation which dropped to 4.7% and the number of blood donor was about the same, 0.1%. The one time donation was -0.2% while the 2,3,4 times/year were slightly increased as 0.05, 1.2 and 2.1% respectively and the peak of donation was among the 41-50, 51-60 age groups as 11.5 and 12.9% respectively. The period II, the cerebration project could stimulate not only the total donation 14.7% higher but also 7.4% more blood donors.

The first time donation was very slightly increased, 0.5% while the 2, 3, 4 times/year were successfully stimulated, 11.9, 29.7, 29.2% respectively higher. The age groups 41-50, 51-60 were the same peak donor but 25, 21% higher while the age groups 21-30 and 31-40 were remarkably increased 8.5 and 18.7% higher than the period I. The study showed the successful of the project except the young-age group which was 13.58% decreased.

Key Words: • Donor retention

Thai J Hematol Transf Med 1997;7:245-51

-
- ได้รับต้นฉบับเมื่อ 27 ตุลาคม 2540 พิจารณาให้ลงตีพิมพ์เมื่อ 4 มีนาคม 2541
 - ติดต่อขอสำเนาต้นฉบับได้ที่ แพทย์หญิงสร้อยสอางค์ พิกุลสด ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย ถ.อังรีดูนัง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ

จากการที่องค์การอนามัยโลกได้วางหลักการทำงานของบริการโลหิตยุคปัจจุบัน เพื่อดำเนินงานในการส่งเสริมให้มีการคงรักษาผู้บริจาคโลหิต (donor retention) สนับสนุนการบริจาคโลหิตเป็นประจำมากขึ้น¹ โดยเล็งเห็นว่าผู้ที่บริจาคโลหิตเป็นประจำนั้น จะต้องระมัดระวังสุขภาพเพื่อที่จะได้มาบริจาคโลหิตได้อย่างสม่ำเสมอซึ่งผลที่ตามมาคือการได้รับโลหิตที่มีคุณภาพ โดยดูจากการเปรียบเทียบโลหิตที่ติดเชื้อต่างๆ จากกลุ่มผู้ที่บริจาคโลหิตสม่ำเสมอ พบว่ามีเปอร์เซ็นต์การติดเชื้อมากกว่าผู้ที่บริจาคโลหิตใหม่² ดังนั้นในช่วงที่มีการเฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองราชครบ 50 ปี ในปี พ.ศ. 2539 ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย จึงได้จัดตั้งโครงการ “ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ปวงประชาร่วมใจบริจาคโลหิต” มีกำหนดเวลา 2 ปีคือ พ.ศ. 2538-2539 โดยได้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนร่วมบริจาคโลหิตให้ได้อย่างน้อย 4 ครั้งภายในระยะเวลา 2 ปี ที่กำหนดเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้บริจาคโลหิตมาบริจาคอย่างสม่ำเสมอและยังเป็นการเพิ่มผู้บริจาคโลหิตใหม่อีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นโครงการดังกล่าว จึงได้ศึกษาข้อมูลเฉพาะที่ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย โดยดูจากปริมาณโลหิตที่ได้รับในระยะเวลา 6 ปี ซึ่งได้แบ่งเปรียบเทียบเป็นกลุ่มผู้บริจาคโลหิตต่างๆ ระหว่างช่วงที่ยังไม่ได้จัดโครงการ (พ.ศ. 2534-2535 และ 2536-2537) กับในช่วงที่จัดโครงการ (พ.ศ. 2538-2539) จุดประสงค์เพื่อประเมินความสำเร็จของโครงการฯ ว่าเป็นส่วนทำให้มีผู้

บริจาคโลหิตซ้ำและผู้บริจาคใหม่มากขึ้นเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนการจัดตั้งโครงการที่เกี่ยวกับการรักษาผู้บริจาคโลหิตให้ยั่งยืนในโครงการอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

1. สถิติประจำปี 2534-2539 (มกราคม-ธันวาคม) จัดทำโดยฝ่ายทะเบียนและสถิติ ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย เฉพาะผู้บริจาคโลหิตระดับขั้นต้น 100 ของส่วนกลาง

2. แบ่งเวลาเป็น 3 ระยะๆ ละ 2 ปี คือระยะที่ 1 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2535 ระยะที่ 2 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536-2537 และระยะที่ 3 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538-2539 (ช่วงโครงการ) นำมาเปรียบเทียบเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 เป็นช่วงเวลาเปรียบเทียบ ระหว่างระยะที่ 1 กับระยะที่ 2 ส่วนช่วงที่ 2 คือ ระหว่างระยะที่ 2 กับระยะที่ 3

3. แบ่งการเปรียบเทียบเป็น 5 กลุ่ม คือ

3.1 ปริมาณโลหิต แบ่งเป็นรับบริจาคภายในสถานที่และนอกสถานที่

3.2 จำนวนหน่วยเคลื่อนที่

3.3 จำนวนผู้บริจาคโลหิตแบ่งเป็น 4 กลุ่ม

3.3.1 เพศ

3.3.2 ประเภทใหม่-เก่า

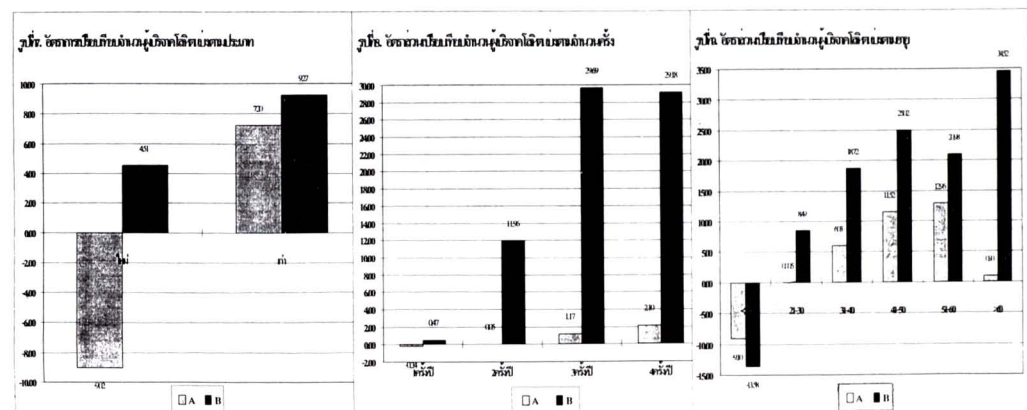
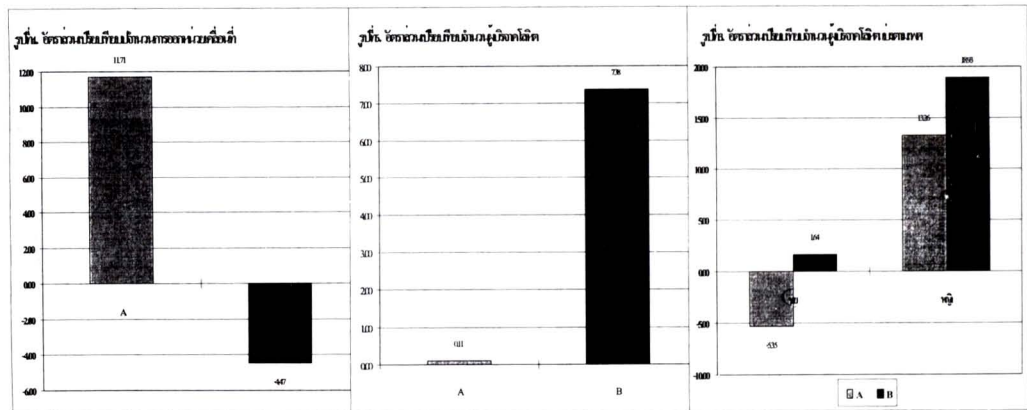
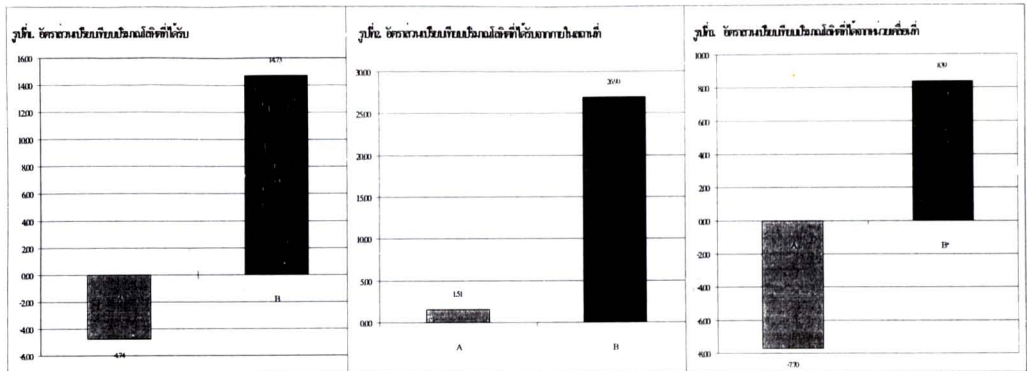
3.3.3 ความถี่ของการบริจาค

3.3.4 อายุ

4. แบ่งการเปรียบเทียบเป็นตารางร้อยละที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง และเป็นรูปแบบภูมิ

ตารางที่ 1 การรับบริจาคโลหิตในช่วง 2 ปี โครงการฉลองสิริราชสมบัติของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ
เปรียบเทียบระหว่างช่วงก่อนโครงการคือระยะที่ 1 กับระยะที่ 2 และช่วงระหว่างโครงการ ระยะที่ 3 กับระยะ
ที่ 2

สถิติการรับบริจาคโลหิต	ช่วงที่ 1		เพิ่ม-ลด(%)	ช่วงที่ 2		เพิ่ม-ลด(%)
	ระยะที่ 1	ระยะที่ 2		ระยะที่ 2	ระหว่างโครงการ- ระยะที่ 3	
	(2534-2535)	(2536-2537)		(2536-2537)	(2538-2539)	
1.ปริมาณโลหิตที่ได้รับ	537,671	512,175	-4.74	512,175	587,605	14.73
1.1ภายในสถานที่	172,841	175,448	1.51	175,448	222,643	26.90
1.2จากหน่วยเคลื่อนที่	364,830	336,727	-7.70	336,727	364,962	8.39
2.จำนวนการออกหน่วย	3,665	4,094	11.71	4,094	3,911	-4.47
3.จำนวนผู้บริจาคโลหิต	338,063	338,436	0.11	338,436	363,400	7.38
3.1 เพศ-ชาย	238,874	226,091	-5.35	226,091	229,790	1.64
-หญิง	99,189	112,345	13.26	112,345	133,610	18.93
3.2 ประเภท-ใหม่	147,797	134,465	-9.02	134,465	140,525	4.51
-เก่า	190,266	203,971	7.20	203,971	222,875	9.27
3.3ความถี่ของการบริจาคโลหิต						
1 ครั้ง/ปี	223,070	222,534	-0.24	222,534	223,571	0.47
2 ครั้ง/ปี	58,401	58,429	0.05	58,429	65,415	11.96
3 ครั้ง/ปี	33,044	33,431	1.17	33,431	43,356	29.69
4 ครั้ง/ปี	23,548	24,042	2.10	24,042	31,058	29.18
3.4กลุ่มอายุของผู้บริจาค						
น้อยกว่า21	86,729	78,833	-9.10	78,833	68,129	-13.58
21-30	147,881	147,888	0.005	147,888	160,446	8.49
31-40	67,675	71,755	6.03	71,755	85,187	18.72
41-50	27,013	30,126	11.52	30,126	37,665	25.02
51-60	8,208	9,272	12.96	9,272	11,217	20.98
มากกว่า60	557	562	0.90	562	756	34.52

A:เปรียบเทียบระหว่างระยะที่ 1 กับระยะที่ 2

B:เปรียบเทียบระหว่างระยะที่ 2 กับระยะที่ 3 (ช่วงจัดโครงการ)

ผลการศึกษา

จากตารางที่ 1 แสดงสถิติการรับบริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ ได้ผลสรุปดังนี้

1. ปริมาณโลหิตที่ได้รับ (ตารางที่ 1 และรูปที่ 1)

ในช่วงที่ 1 ระยะที่ 2 ได้โลหิตน้อยกว่าระยะที่ 1 ร้อยละ 4.74 และช่วงที่ 2 ระหว่างโครงการฉลองสิริราชสมบัติได้โลหิตเพิ่มขึ้นจากระยะที่ 2 ร้อยละ 14.73 ซึ่งแยกออกเป็น

1.1 ปริมาณโลหิตที่ได้จากภายในสถานที่ (ตารางที่ 1 และรูปที่ 2) ระยะที่ 2 ได้โลหิตมากกว่าระยะที่ 1 ร้อยละ 1.51 และระหว่างโครงการฉลองสิริราชสมบัติได้โลหิตเพิ่มขึ้นจากระยะที่ 2 ร้อยละ 26.90

1.2 ปริมาณโลหิตที่ได้จากหน่วยเคลื่อนที่ (ตารางที่ 1 และรูปที่ 3) ระยะที่ 2 ได้โลหิตน้อยกว่าระยะที่ 1 ร้อยละ 7.70 และระหว่างที่มีการจัดโครงการฉลองสิริราชสมบัติได้มากกว่าระยะที่ 2 ร้อยละ 8.39

2. จำนวนการออกหน่วยเคลื่อนที่ (ตารางที่ 1 และรูปที่ 4)

ระยะที่ 2 มีการออกหน่วยเคลื่อนที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.71 เมื่อเทียบกับระยะที่ 1 ช่วงที่มีโครงการฉลองสิริราชสมบัติ จำนวนการออกหน่วยเคลื่อนที่ลดลงจากระยะที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 4.47

3. จำนวนผู้บริจาคโลหิต (ตารางที่ 1 และรูปที่ 5)

3.1 เพศ (ตารางที่ 1 และรูปที่ 6)

ในระยะที่ 2 จำนวนผู้บริจาคโลหิตเพศชายลดลงจากระยะที่ 1 ร้อยละ 5.35 ส่วนเพศหญิงเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.26 ในช่วงที่มีการจัดโครงการฉลองสิริราชสมบัติมีเพศชายเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.64 ส่วนเพศหญิงจำนวนผู้บริจาคโลหิตเพิ่มร้อยละ 18.93 ตามลำดับ

จำนวนผู้บริจาคโลหิตในระยะที่ 2 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 เล็กน้อยคือร้อยละ 0.11 แต่ในช่วงที่จัดโครงการฉลองสิริราชสมบัติจำนวนผู้บริจาค

โลหิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.38

3.2 ประเภทของผู้บริจาค (ตารางที่ 1 และรูปที่ 7)

จำนวนผู้บริจาคโลหิตที่เป็นผู้บริจาคใหม่ ในระยะที่ 2 มีจำนวนลดลงจากระยะที่ 1 ร้อยละ 9.02 ส่วนช่วงที่มีการจัดโครงการฉลองสิริราชสมบัติมีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.51 ส่วนจำนวนผู้บริจาคโลหิตที่เป็นผู้บริจาคเก่า มีการเพิ่มขึ้นทั้ง 2 ช่วงคิดเป็นร้อยละ 7.20 และร้อยละ 9.27 ตามลำดับ

3.3 ความถี่ของการบริจาค (ตารางที่ 1 และรูปที่ 8)

กลุ่มของผู้บริจาคโลหิต 1 ครั้ง/ปี จำนวนผู้บริจาคโลหิตที่บริจาค 1 ครั้ง/ปี ในระยะที่ 2 ลดลงจากระยะที่ 1 ร้อยละ 0.24 ช่วงที่มีการจัดโครงการฉลองสิริราชสมบัติมีการเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 0.47

กลุ่มของผู้ที่บริจาคโลหิต 2 ครั้ง/ปี จำนวนผู้บริจาค 2 ครั้ง/ปี ในระยะที่ 2 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 ร้อยละ 0.05 ส่วนช่วงที่มีการจัดโครงการฉลองสิริราชสมบัติมีการเพิ่มขึ้นจากระยะที่ 2 ร้อยละ 11.96

กลุ่มของผู้ที่บริจาค 3 ครั้ง/ปี จำนวนผู้บริจาค 3 ครั้ง/ปี ในระยะที่ 2 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 ร้อยละ 1.17 ช่วงที่มีการจัดโครงการฉลองสิริราชสมบัติมีการเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.69

กลุ่มของผู้ที่บริจาคโลหิต 4 ครั้ง/ปี จำนวนผู้บริจาค 4 ครั้ง/ปี ในระยะที่ 2 เพิ่มขึ้นจากระยะที่ 1 ร้อยละ 2.10 ช่วงที่มีการจัดโครงการฉลองสิริราชสมบัติมีการเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.18

3.4 กลุ่มอายุของผู้บริจาคโลหิต (ตารางที่ 1 และรูปที่ 9)

กลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า 21 ปี จำนวนของผู้บริจาคโลหิตลดลงทั้ง 2 ช่วงคิดเป็นร้อยละ 9.10 และร้อยละ 13.58 ตามลำดับ

กลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 21-30 ปี จำนวนของผู้บริจาคโลหิตในช่วงที่ 1 เกือบไม่เพิ่มขึ้น

เลยคิดเป็นร้อยละ 0.005 และช่วงที่ 2 เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.49 ตามลำดับ

กลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 31-40 ปี
จำนวนของผู้บริจาคโลหิตเพิ่มขึ้นทั้ง 2 ช่วง คิดเป็นร้อยละ 6.03 และร้อยละ 18.72 ตามลำดับ

กลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 41-50 ปี
จำนวนของผู้บริจาคโลหิตเพิ่มขึ้นทั้ง 2 ช่วง คิดเป็นร้อยละ 11.52 และร้อยละ 25.02 ตามลำดับ

กลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 51-60 ปี
จำนวนของผู้บริจาคโลหิตเพิ่มขึ้นทั้ง 2 ช่วง คิดเป็นร้อยละ 12.96 และร้อยละ 20.98 ตามลำดับ

กลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป
จำนวนของผู้บริจาคโลหิตช่วงที่ 1 เกือบไม่เพิ่มขึ้นคือ คิดเป็นร้อยละ 0.90 ส่วนช่วงที่ 2 เพิ่มขึ้นร้อยละ 34.52

วิจารณ์

การจะคงรักษาผู้บริจาคโลหิตให้บริจาคซ้ำอย่างสม่ำเสมอ (regular, repeated-donors) ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการกลยุทธในการประชาสัมพันธ์และคิดโครงการใหม่ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชนทั่วไปอยู่เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง และจะต้องมีการประเมินผลสม่ำเสมอทุกครั้งเพื่อหาทิศทางที่เหมาะสมและคุ้มค่าประโยชน์⁽³⁾

จากการศึกษาเพื่อประเมินผลโครงการฉลองสิริราชสมบัติฯ ครั้งนี้พบว่าปริมาณโลหิตที่ลดลงในช่วงที่ 1 ประมาณร้อยละ 5 ในขณะที่จำนวนผู้บริจาคโลหิตเกือบคงเดิม เป็นตัวเลขบ่งชี้ถึงจุดอันตรายจากการจัดหาโลหิตโดยการประชาสัมพันธ์ปกติไม่ได้ผล ต่อเมื่อมีโครงการฯ นี้เป็นตัวกระตุ้นความสนใจ จึงมีปริมาณโลหิตเพิ่มขึ้นในช่วงที่ 2 ถึงร้อยละ 14.73 และมีผู้บริจาคโลหิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.38 โครงการนี้สามารถกระตุ้นผู้บริจาคโลหิตให้เดินทางมาบริจาคด้วยตนเองภายในสถานที่(ที่ทำการศูนย์บริการโลหิตฯ) เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 26.90 และในหน่วยเคลื่อนที่ก็กระตุ้นให้เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.39 ทั้งที่ในช่วงที่ 1 การรับบริจาคภายในสถานที่เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย คือร้อยละ 1.5 และหน่วยเคลื่อนที่หรือรับบริจาคโลหิตนอกสถานที่ลดลงถึงร้อยละ 7.7 และมีแนวโน้มว่าอาจจะลดลงไป

ได้อีก นับว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง และพลิกสถานการณ์ที่กำลังตกต่ำลงให้กลับเพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัด ส่วนจำนวนหน่วยเคลื่อนที่ที่ลดลงในช่วงที่ 2 เพราะช่วงนั้นศูนย์ฯ มีนโยบายเน้นที่ยอดของการบริจาคโลหิตในแต่ละสถานที่ โดยจะจดหน่วยเล็กๆ ที่ได้ผู้บริจาคโลหิตน้อยกว่า 50 คน

สำหรับเพศของผู้บริจาคโลหิต จะเห็นว่าอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นของผู้บริจาคเพศหญิงมากกว่าอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นของเพศชายประมาณ 12 เท่า ดูจากการเปรียบเทียบร้อยละที่เพิ่มขึ้นของทั้ง 2 เพศ จากการศึกษาของต่างประเทศ⁴ รวบรวมและวิจารณ์โดย Piliavin JA พบว่าส่วนใหญ่เพศชายจะตัดสินใจบริจาคด้วยปรัชญาส่วนตัวของแต่ละคน ส่วนเพศหญิงส่วนใหญ่จะตัดสินใจบริจาคโลหิตตามแรงกระตุ้นจากหมู่คณะ และถ้าไม่มีแรงกระตุ้นต่อเนื่องจะหยุดบริจาคไป เมื่อได้ประมาณ 4-8 ครั้ง ซึ่งพบในทำนองเดียวกันในโครงการนี้

ส่วนกลุ่มอายุมากกว่า 20 ปี จะตอบสนองต่อโครงการมากขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มอายุ 31-60 ปี เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยทำงาน กำลังมีสุขภาพที่แข็งแรง และสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมมากขึ้น มองประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น สำหรับกลุ่มอายุที่มากกว่า 60 ปี ซึ่งตามเกณฑ์คุณสมบัติของผู้บริจาคโลหิตของสภากาชาดไทยกำหนดไว้ที่ 17-60 ปี แต่ก็ยังมีผู้บริจาคจำนวนครั้งมาก ๆ ที่ยังคงมีสุขภาพดี และยังไม่ยอมที่จะหยุดบริจาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีโครงการฯ พิเศษเช่นนี้ยังต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ จึงทำให้มียอดผู้บริจาคโลหิตในกลุ่มสูงอายุเกิน 60 ปี สูงขึ้นถึงร้อยละ 34 ในต่างประเทศก็มีการศึกษาเกี่ยวกับผู้บริจาคสูงอายุโดย Pindick J⁵ และคณะรายงานไว้ว่า “ถ้าสุขภาพดีก็ยังมีผู้บริจาคโลหิตมีอายุขึ้นไปได้ถึง 65 ปี แต่ต้องเพิ่มข้อควรระวังในการรับบริจาคโลหิตให้มากขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปจะมีอายุโดยเฉลี่ย 33-38 ปี และเมื่ออายุเข้าใกล้ 50 ปี ก็จะมีบริจาคโลหิตลดลงโดยทั่วไป

สำหรับกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 21 ปีลงไปซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียน นิสิตนักศึกษา โครงการนี้ไม่ประสบความสำเร็จเลยเมื่อเทียบกับกลุ่มอายุอื่น ซึ่งนับว่า

เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก ควรหาจุดอ่อนของการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ที่ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มอายุต่ำกว่า 21 ปี กลุ่มอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สำคัญมากกลุ่มหนึ่ง เพราะเป็นทรัพยากรต่อเนื่องไปในอนาคตและยังสามารถบริจาคต่อได้นานกว่ากลุ่มอื่นทั้งหมด นอกจากนี้ยังได้มีการพิสูจน์แล้วว่ากลุ่มผู้บริจาคโลหิตอายุน้อยกว่า 20 ปีนี้เป็นกลุ่มที่มีการติดเชื้อมีน้อย เมื่อเทียบกับช่วงอายุอื่นๆ² จากสถิติผู้บริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติสภากาชาดไทย เมื่อปี พ.ศ. 2538 ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหาจึงน่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์แบบเจาะกลุ่ม หรือควรมีโครงการในรูปแบบอื่นสำหรับกลุ่มนี้

กลุ่มผู้บริจาคที่สำคัญที่สุดที่จะถูกประเมินในโครงการฯ นี้คือ กลุ่มผู้มีการบริจาคโลหิตปีละ 2 ครั้งขึ้นไป พบว่าโครงการนี้สามารถกระตุ้นให้คนสนใจจะบริจาคโลหิตบ่อยขึ้น จาก 1 ครั้งเป็น 2 ครั้ง 3 ครั้งเป็น 4 ครั้ง เฉลี่ยแล้วเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผู้บริจาคทุก 3 เดือน คือปีละ 4 ครั้ง เพิ่มขึ้นร้อยละ 30 ซึ่งเดิมก่อนมีโครงการนี้ทั้ง 4 ปี ตัวเลขเกือบจะไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงเลย อีกทั้งยังทำให้มีผู้บริจาคโลหิตใหม่เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 4.5 ซึ่งก่อนโครงการฯ ได้ลดลงถึงร้อยละ 9 ซึ่ง Callero P และ Piliavin JA⁶ เคยรายงานไว้ว่า “เป็นเรื่องค่อนข้างยากที่จะจูงใจให้คนเริ่มบริจาคโลหิตครั้งแรกให้สำเร็จ และเมื่อให้ครั้งแรกแล้ว จะมีครั้งที่ 2 และ 3 อีกหรือไม่จะต้องมีการกระตุ้นต่อเนื่องจากการให้ครั้งแรกให้เร็วที่สุดจึงจะคงรักษา (retention) ผู้บริจาคมั่นไว้ได้ โดยเฉลี่ยแล้วจะกลับมาบริจาคอีกครั้งภายใน 6-18 เดือน หรืออาจจะหายไปเลย ส่วน Sandborg และ Thornton⁷ ได้เน้นถึงการวางแผนเพื่อจัดหาผู้บริจาคโลหิตใหม่หรือคงรักษาผู้บริจาคเก่า ต้องมีการวางแผนงานทบทวนผลงานอยู่ตลอดเวลา

สรุปผลสำเร็จของโครงการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เปรียบเทียบกับ 4 ปีก่อน ทั้ง 2 ระยะโครงการฯนี้นับได้ว่าเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง และพลิกสถานการณ์ในช่วงที่ 1 ที่กำลังมีการบริจาคโลหิตตกต่ำให้กลับเพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัด

ได้ผลดีตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเกือบทุกกลุ่ม ยกเว้นกลุ่มผู้บริจาคโลหิตอายุต่ำกว่า 20 ปี การศึกษาเพื่อประเมินผลครั้งนี้เป็นประโยชน์ในการวางแผนงานเพื่อการรณรงค์และเพิ่มผู้บริจาคโลหิตโดยการนำจุดอ่อนและจุดแข็งที่พบมาปรับเปลี่ยนให้บรรลุผลสำเร็จครบทุกกลุ่มเป้าหมาย และคณะผู้ศึกษาขอเสนอให้มีโครงการต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นการบริจาคโลหิตอีกเป็นระยะๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีผู้บริจาคโลหิตซ้ำเพิ่มขึ้นต่อไป

หมายเหตุ ข้อมูลสถิติจัดทำเฉพาะการบริจาคโลหิต ของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติสภากาชาดไทย ไม่รวมข้อมูลของสาขาบริการโลหิตในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด

เอกสารอ้างอิง

1. Consensus Statement on How to Achieve Safe and Adequate Blood Supply by Recruitment and Retention of Voluntary non-Remunerated Blood Donors. WHO and IFRC/RC, 1993.
2. สร้อยสอาด ศักดิ์. การคงผู้บริจาคโลหิต. วารสารโลหิตวิทยาและเวชศาสตร์บริการโลหิต 2539;6(2):91-4.
3. Gjersvig A, Begnaud S, Daniel R, Hayward M, Sligar J. Measuring donor retention : A precursor to improvement. Transfusion 1994, suppl. 83s, A11.
4. Piliavin JA. Why do they give the gift of life? A review of research on blood donors since 1977. Transfusion 1990:444.
5. Pindick J, Avon J, Kuriyan M, Iqbal MJ, Levine SJ. Blood donation by the elderly. Clinical and policy considerations. JAMA 1987;257:1186-8.
6. Callero P, piliavin JA. Developing a commitment to blood donation: the impact of one's first experience. J Apple Sec Psychol 1983;13:1-16.
7. Sandborg E, Thornton M. Donor recruitment. Vox Sang 1994;67 (suppl 5):8-13.